

URN:NBN:NL:UI:10-1-101329 - Publisher: Igitur publishing
Content is licensed under a Creative Commons Attribution 3.0 License
Anno 26, 2011 / Fascicolo 1 - Website: www.rivista-incontri.nl

Curzio Malaparte Doe Livorno de groeten

Vertaling: Jan van der Haar

Ik was nog nooit in Livorno geweest, en toen ik voor het eerst Livornezen leerde kennen, viel ik meteen voor hun breedvoerige, zangerige taaltje, en tegelijk voor het rood van hun lippen. Een rood dat niet wijnkleurig, purper, matrozig was, en ook niet het bleekroze van alle andere Toscanen: maar een fraai vermiljoen, het vermiljoen van bloed. En de lippen waren jong, van jongens van rond de twintig die huis en haard verlaten hadden om vrijwillig dienst te nemen bij Garibaldi's Alpenjagers. Ze waren aan het begin van de oorlog, in de eerste dagen van juni 1915, in Perugia ingekwartierd in het franciscaner klooster van Monte Ripido, even buiten de poort bij het kruithuis. Ze sliepen in de cellen van de monniken, plukten sla uit de moestuin, gebruikten de maaltijd in de refter, en het gevang was in de sacristie. Wij, Toscanen, waren ruim vertegenwoordigd: zeventien uit Prato, zo'n twintig uit Livorno, een enkeling uit Pisa; van Florentijnen geen spoor. De rest was vrijwilliger uit alle delen van Italië, vooral de Romagna. En of het nu kwam door de discipline, het nieuwe, simpele leven daar of het ontbreken van Florentijnen, ze leefden in pais en vree, konden uitstekend met elkaar overweg, mochten elkaar allemaal, zonder haat of nijd.

De spraak van de Livornezen, breedvoerig, ritmisch, welluidend, fel en tegelijk zoetgevooid, leek me voort te komen uit de vervoering van een heel levendig, rijk bloed. De woorden kwamen pasklaar uit hun mond, rond, mollig, werden met hoorbaar genoeg uitgesproken om ze dat accent, die cadans, die kracht mee te geven. Het waren woorden in de vorm van jonge borsten, rijpe, vlezige vruchten, perziken, abrikozen, pruimen, tomaten, en ze moesten een sterke, zoete smaak achterlaten op het verhemelte. Misschien was het wel het sap van die woorden dat de volle lippen vermiljoen kleurde. Als ik mijn ogen sloot en hen zo hoorde, was het of ik uit hun mond een stroom mooie, rijpe vruchten zag opwellen als uit een hoorn des overvloeds: ik proefde zelfs hun warme, geurige smaak, en ik bedacht dat de Toscaanse taal, zo hoogstaand en dun, door die rijke, vette uitspraak, dat zangerige accent, die geslaagde cadans, iets overvloedigs, iets bijna oriëntaals kreeg. Ik stelde me Livorno voor als een weelderige stad met brede

straten, prachtige paleizen, gelegen aan een dikke zee met een bloederig azuur, waar de zonsondergangen de weerschijn boden van wijngaard, tuin, bongerd, de weerspiegeling van een gouden zomer, een najaar vol geschenken.

Geleidelijk aan had ik het gezelschap van mijn Pratezen gelaten voor wat het was: ze hadden iets van bleke, fletse Toscanen vergeleken bij de Livornezen. Die vormen het meest zuivere, eerlijke volk dat ik ken: en die stad van hen, opgekomen in de tijd van het barokke groothertogdom, maakt hen barok, maar dan op hun manier, zonder veel toeters en bellen. Wel opgeblazen, maar zonder bellen. Net zoals hun palazzi, hun kerken, hun vrouwen. En praatgraag, maar met spaarzame woorden. Schitterend passend, zou ik zeggen, bij zo niet de geschiedenis van Toscane, die mager, scherpzinnig, gemeen is, en alles bijeenhoudt in de Kronieken van Dino Compagni en op sommige pagina's van Machiavelli, dan wel bij hun landschap, de lieflijke in zee afglijdende heuvels, dat groengele land dat onmerkbaar moerassig wordt en dan overgaat in de Maremmen. Verwant met dat plechtige, delicate landschap waar de olijf, de pijnboom en de lariks eerder waardigheid en maat aan ontlenen dan die eraan te geven.

Uit de beschrijving van de Livornese vrijwilligers van hun stad was ik tot het voor mij pijnlijke vermoeden gekomen dat Florence niet meer de hoofdstad van Toscane was, dat Livorno haar plaats had ingepikt. 'O, waar vind je,' zeiden ze, 'waar vind je in Florence van die pleinen, van die straten, van die palazzi? Of de Vier Moren? Of waar vind je de zee? En de haven? Waar vind je de haven?' Ik wist niet beter of de Livornezen hielden meer van de haven dan van de zee. Maar ze spraken erover als over een lustoord, een theater waar zich verrukkelijke taferelen afspelen en buitengewone ontmoetingen voordoen, waar de meest uiteenlopende, merkwaardige volkeren van de wereld elkaar treffen als was het hun thuis, en de kostbaarste koopwaar van land en zee vergaren. Piraten, kooplieden, matrozen met een door zilt getaand gezicht, negers, Arabieren, Engelsen, Grieken, Joden, Chinezen met een roze gelakte oogopslag, Brazilianen met ogen zo zwart als koffiebonen, harige, weemoedige Russen, vrouwen uit alle windstreken, gesluisde odalissen, Indiase schonen met de rode stip op hun voorhoofd, en vaten geurige wijn, bergen stoffen, specerijen, blonde tabak, en schepen, schepen, schepen, die komen en gaan en de hemel vullen met rookwolken en het wit van hun zeilen.

Ze spraken over hun stad zoals een jongen van twintig het over zijn vriendin heeft, met ingetogen angstvalligheid beschreven ze haar schoonheden en charmes, en de kerken, de monumenten, de huizen van Livorno werden in hun woorden blanke borsten, welgevormde armen, kloppende kelen, bevallige heupen. De grootste onbevangen liefde vertoonde een jongen van tegen de achttien, een jaar ouder dan ik, we waren de jongsten van de hele Brigade. Hij heette Antenore en oefende een ik weet niet welk edel, ruw beroep uit in de haven. 'Je zou Livorno moeten zien!' riep hij met dat mollige, welluidende accent, en hij bezong eindeloos de zegeningen en geneugten van zijn stad, de vissoep, de torpedo's (grote glazen rum met een scheutje koffie), de wandelingen aan de Ardenza bij zonsondergang in de zomer, en die geur van teer, zout, gedroogde vis, die geur van scheepsproviand en zwaarigheid. 'Na de oorlog,' zei hij, 'neem ik je mee naar Livorno, naar mijn huis.' En hij lachte,

nam me bij de arm, sloeg me met de vlakke hand op de schouders. Hij was lang en sterk, en die klappen daverden helemaal door me heen.

Begin juli werden we naar het front gestuurd, we gingen de Col di Lana op. Ons regiment moest de bergkammen van Agai en Salesei bezetten, die verdedigd werden door diepe loopgraven van beton, mitrailleurkasten, rollen prikkeldraad. We waren amper voorbij de huizen van Digonera, achter in de vallei van Cordevole, en hadden net de steile helling naar het dorpje Cordevole genomen, of de vijandelijke batterijen van Forte La Corte gaven ons het eerste saluut, het was als de bliksem die op de rotsen slaat en de bomen, de herders, de kudden in de as legt. 'Duiken, jongens, duiken!' hoorde je rondom. Antenore had me bij een arm gegrepen, hij trok me brullend overeind: midden in het geelrode licht van de ontploffingen leek hij een matroos op de brug van een brandend schip. Nu liepen we in een sparrenbos, het was al avond, het kanon zweeg, een heldere, ijzige stilte daalde van de hoge bergen, van de van bleke sterren sidderende hemel neer. We kwamen in Salesei, staken de weg naar de Dolomieten over, de huizen van Livinallongo stonden links in brand, de stem van de rivier steeg op uit het donkere dal, vulde stukje bij beetje de nacht. Enkele doden lagen op hun rug in de greppels, tussen de struiken, onder de sparren: meer naar boven toe, op een open plek in het bos, schitterden de kruisen van een kleine oorlogsbegraafplaats zilverig in de vochtige maan.

Begraafplaats van infanteristen

Misschien kom ik er op een dag te liggen

zongen de soldaten. Opeens kwam er een rauw geraas langs de hellingen van de Col di Lana omlaag. Het waren de infanteristen van de Brigade Calabrië, die de Doodsvallei aanvielen. Dat vage, verwarde geschreeuw, dat geratel van geweren, de doffe klappen van handgranaten, het brullen van de gewonden deden mijn hart samenknijpen. Maar Antenore lachte, neuriede, draaide zich nu en dan om en schreeuwde naar zijn maten: 'Hup Livolno!'

Op een gegeven moment moesten we halt houden in de luwte van een paar rotsen. Voor ons, tussen de takken van de sparren door, was een mooi groene wei te zien, de maan bescheen het gras als een meer, aan de overkant van de wei schitterden de prikkeldraadversperringen, de zandzakken van een loopgraaf lichtten op. Naast mij zweeg Antenore, en af en toe keek hij me aan, een sombere glimlach brak de schaduw op zijn gezicht. Toen zei hij opeens: 'Als je eerder in Livolno komt dan ik, vergeet dan niet een kaart te sturen.' 's Morgens vroeg kwam het bevel om aan te vallen, we stortten ons op de mooi groene wei, en Antenore werd meteen geveld, zijn gezicht dook in het gras. Ik sleepte hem achter de stam van een spar, ik lichtte zijn hoofd op. Hij glimlachte. En uit zijn mond stroomden straaltjes vermiljoen bloed, als vlezige, rijpe vruchten. De kogels floten woedend in het rond, Antenore blikte me aan, hij wilde wat zeggen. Hij deed een poging: 'Doe Livolno de groeten,' zei hij, en zijn hoofd zakte achterover. Hij had zijn ogen open, glimlachte, hield tussen zijn lippen een rode roos, een mooie bloem van bloed.

Toen we een paar maanden later met verlof gingen, werd ik wakker op het station van Pisa. Ik stapte de troepentransporttrein uit, raakte aan het zwalken over de perrons op zoek naar de trein naar Florence, en ongemerkt zat ik zomaar in die

naar Livorno. Het was een ochtend in januari, koud en doorschijnend, het geluid en de geur van de zee kwamen me over de brede, nog lege straten tegemoet. Het was of ik naast Antenore liep, of zijn nabijheid mijn wang, mijn arm, mijn zij verkoelde. Ik hoorde hem ademen, glimlachen. De hele dag zwierf ik door de stad, meteen de eerste keer dat ik haar zag was Livorno voor mij een dierbare, bekende stad, bij elke stap hervond en herkende ik de plaatsen uit een geheimzinnige kindertijd, de buitenkant van een gedroomd, voorgoed vervlogen tijdperk. Tegen de avond kocht ik bij een sigarenboer een ansicht, ging aan een cafétafeltje in de haven zitten en schreef Antenores adres: 'Soldaat van de 51ste infanterie, Oorlogsbegraafplaats van de Alpenjagers, Salesei, Col di Lana.' Ik postte de kaart op het station en zag hoe de militaire postbode van Digonera naar Salesei naar boven liep, het pad door het bos nam, het houten hekje openduwde, de begraafplaats betrad, her en der tussen de graven zocht, boven de kruisen bukde om de namen van mijn kameraden te lezen, Antenores kruis vond, de kaart op de besneeuwde kuil legde.

Op de kaart had ik gezet: 'Veel groeten uit Livorno.'

Jan van der Haar studeerde Nederlands en Italiaans aan de Universiteit Utrecht. In 1990 verscheen zijn eerste vertaling: *Over de jeugd* van Aldo Busi, gevolgd door 35 andere, zoals *Florentijnse verhalen* van Franco Sacchetti, *Kaputt* en *De huid* van Curzio Malaparte en *De tuin van de familie Finzi-Contini* van Giorgio Bassani. Hij vertaalde werk van o.a. Morante, Ammaniti, Fallaci, Blissett, Geda, Gramellini, en hij is de vaste vertaler van Monaldi & Sorti. Italiaanse poëzie vertaalde hij van o.a. Michelangelo en Pirandello. Met Robert Dorsman vertaalt hij uit het Afrikaans de gedichten van Antjie Krog. Daarnaast publiceerde hij eigen poëzie in diverse literaire tijdschriften.

Springweg 38, 3511 VS Utrecht.
janvanderhaar@tiscali.nl